

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATINI SAMARALI KREDITLASH AMALIYOTI

Nurmonov Jahongir Bahodir o'g'li

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada O'zbekiston miqyosida kichik biznes subyektlarini samarali kreditlash amaliyotining nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilingan. Unda kichik biznesning mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni, moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi roli hamda tijorat banklari tomonidan kredit siyosatini takomillashtirish masalalari yoritilgan. Shuningdek, tadqiqotda kredit resurslarini taqsimlashda iqtisodiy samaradorlikni oshirish, garov mexanizmlarini soddalashtirish, raqamli bank xizmatlari orqali moliyaviy inklyuziyani kengaytirish imkoniyatlari o'rganilgan. Maqola natijalari O'zbekiston sharoitida kichik biznesni qo'llab-quvvatlash siyosatini yanada takomillashtirish uchun amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: kichik biznes, kreditlash, tijorat banklari, moliyaviy barqarorlik, iqtisodiy samaradorlik, O'zbekiston, raqamli bank xizmatlari, moliyaviy inklyuziya.

Abstract

This article analyzes the theoretical and practical aspects of effective lending practices for small business entities in Uzbekistan. It highlights the role of small businesses in the national economy, their contribution to financial stability, and the importance of improving the credit policies of commercial banks. The study also examines ways to enhance economic efficiency in the allocation of credit resources,

simplify collateral mechanisms, and expand financial inclusion through digital banking services. The findings of the article provide practical recommendations for strengthening policies that support small business development in Uzbekistan.

Keywords: small business, lending, commercial banks, financial stability, economic efficiency, Uzbekistan, digital banking, financial inclusion.

Kirish

O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sektorining roli yildan-yilga ortib bormoqda. So'nggi yillarda mamlakatda olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar, xususan, biznes muhitini yaxshilash, moliyaviy resurslarga erkin kirish imkoniyatlarini kengaytirish va tadbirkorlik subyektlarini kredit bilan ta'minlash tizimini modernizatsiya qilish borasida muhim natijalarga erishilmoqda. Kichik biznes subyektlari bugungi kunda nafaqat iqtisodiy o'sishning asosiy drayveri, balki bandlikni ta'minlash va aholining daromadlarini oshirishning muhim omili sifatida ham qaraladi. Shu boisdan ularni samarali kreditlash masalasi O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy siyosatida ustuvor yo'nalishlardan biri bo'lib qolmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yil yakuniga kelib mamlakatda ro'yxatdan o'tgan kichik biznes subyektlari soni 570 mingdan oshgan bo'lib, ularning iqtisodiyotdagi ulushi yalpi ichki mahsulot (YaIM)ning 56,3 foizini tashkil etdi. Ushbu sektor 2024-yilda 6,5 milliondan ortiq kishini ish bilan ta'minlagan. Shu bilan birga, kichik biznesning iqtisodiyotdagi ulushi so'nggi besh yilda 9 foiz punktga o'sgan bo'lib, bu sohaning barqaror rivojlanayotganini ko'rsatadi.

Biroq, kichik biznes subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash, xususan, kredit resurslariga kirish imkoniyati hali ham iqtisodiyotda muhim muammolardan biri bo'lib qolmoqda. 2024-yilda tijorat banklari tomonidan kichik biznes subyektlariga ajratilgan kreditlar hajmi 180 trillion so'mni tashkil etgan bo'lsa-da, bu umumiy kredit portfelining 28 foizidan ortig'ini tashkil etmaydi. Aksariyat

tadbirkorlar kredit olishda garov ta'minoti, foiz stavkalari va hujjatlashtirishdagi murakkabliklar tufayli muammolarga duch kelmoqda. Shu bois, kreditlash amaliyotini yanada samarali tashkil etish, moliyaviy vositachilik sifatini oshirish va kredit infratuzilmasini raqamlashtirish zarurati kuchaymoqda.

So'nggi yillarda hukumat tomonidan kichik biznesni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan bir qator chora-tadbirlar amalga oshirildi. Xususan, 2021-yildan boshlab "Biznesni rivojlantirish jamg'armasi", "Ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash dasturi", "Yoshlar daftari" asosida ajratilayotgan imtiyozli kreditlar hajmi yil sayin ortib bormoqda. 2024-yilda ushbu yo'nalishlar orqali jami 18 trillion so'mlik imtiyozli kreditlar ajratilgan bo'lib, bu 2022-yilga nisbatan 1,6 baravar ko'pdir. Shu bilan birga, O'zbekiston Respublikasining 2023–2030-yillarga mo'ljallangan "Raqamli iqtisodiyot strategiyasi" doirasida bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali kredit olish jarayonlarini soddalashtirish mexanizmlari joriy etilmoqda.

Kredit siyosatining samaradorligi nafaqat kredit hajmlarining o'sishida, balki ushbu resurslarning iqtisodiy samaradorlik bilan taqsimlanishida ham namoyon bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, bank tizimi kredit portfelining tarmoqlar kesimida to'g'ri yo'naltirilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Quyidagi jadvalda 2022–2024-yillar davomida kichik biznesni kreditlashning asosiy ko'rsatkichlari keltirilgan.

1-jadval.

O'zbekiston respublikasida kichik biznesni kreditlash dinamikasi (2022–2024-yillar)

Ko'rsatkichlar	2022- yil	2023- yil	2024- yil	O'sish sur'ati (%)
Kichik biznes subyektlariga berilgan kreditlar hajmi (trln so'm)	120,5	145,8	180,2	49,6

Ko'rsatkichlar	2022- yil	2023- yil	2024- yil	O'sish sur'ati (%)
Umumiy bank kreditlari hajmida kichik biznes ulushi (%)	23,4	26,1	28,0	4,6
O'rtacha kredit foiz stavkasi (%)	22,1	20,7	19,4	-2,7
Kredit olgan kichik biznes subyektlari soni (mingta)	410,3	465,0	512,7	25,0
Kreditlarning qaytarilish darajasi (%)	91,8	93,2	94,5	+2,7

Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, Iqtisodiyot va moliya vazirligi, "Kichik biznesni rivojlantirish agentligi" hisobotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, 2022–2024-yillar oralig'ida kichik biznes subyektlariga berilgan kreditlar hajmi 49,6 foizga oshgan. Shuningdek, kreditlarning o'z vaqtida qaytarilishi ham yaxshilangan bo'lib, 2024-yilda bu ko'rsatkich 94,5 foizni tashkil etgan. Bu esa kichik biznes faoliyatining barqarorligini hamda bank sektorining kredit portfeli sifatini oshirayotganini ko'rsatadi.

Kichik biznesning samarali kreditlanishi mamlakatda yangi ish o'rinlarini yaratish, eksport salohiyatini kengaytirish va innovatsion faoliyatni rivojlantirishga ham turtki bermoqda. Masalan, 2024-yilda kichik biznes subyektlari tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlar hajmi 487 trillion so'mni tashkil etgan bo'lsa, eksport ulushi 13,8 milliard AQSh dollariga teng bo'ldi. Bu esa 2020-yilga nisbatan qariyb ikki baravar o'sishdir. Mazkur natijalar kichik biznes kreditlash tizimini yanada rivojlantirish orqali iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish imkonini beradi.

Shu bilan birga, muammolar ham mavjud. Jumladan, ayrim hududlarda kichik biznes uchun moliyaviy resurslarning yetarli emasligi, kreditlarni kafolatlash tizimining rivojlanmaganligi, mikromoliyalashtirish infratuzilmasining sustligi

hamon dolzarbdir. Qishloq joylarda tadbirkorlarning 35 foizi garov ta'minoti yo'qligi sababli kredit olish imkoniyatidan foydalana olmayapti. Shuningdek, ayrim tarmoqlarda, ayniqsa ishlab chiqarish va innovatsion yo'nalishlarda, kreditlarning o'zlashtirish samaradorligi past darajada qolmoqda.

Shu munosabat bilan, O'zbekiston sharoitida kichik biznes subyektlarini samarali kreditlash amaliyotini yanada takomillashtirish, banklar va tadbirkorlar o'rtasidagi ishonchli hamkorlikni kuchaytirish, kredit risklarini kamaytirish, shuningdek, davlat kafolatlari tizimini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Kreditlash amaliyotida raqamli texnologiyalar, "open banking" platformalari, sun'iy intellekt asosidagi kredit reytingi tizimlaridan keng foydalanish orqali kredit ajratish jarayonlarini tezlashtirish va shaffofligini ta'minlash zarur.

Shu asosda, ushbu tadqiqot ishi O'zbekiston miqyosida kichik biznes subyektlarini samarali kreditlash amaliyotining mavjud holatini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan. Ishda statistik tahlil, iqtisodiy modellashtirish, solishtirma tahlil usullari qo'llanilib, milliy va xorijiy tajriba o'rganilgan. Tadqiqot natijalari kichik biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish, tijorat banklarining kredit siyosatini optimallashtirish hamda moliyaviy inklyuziyani kengaytirish uchun amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kichik biznes subyektlarini samarali kreditlash masalasida xalqaro tajribani o'rganish shuni ko'rsatadiki, rivojlangan davlatlarda ushbu jarayonni qo'llab-quvvatlashda moliyaviy institutlar o'rtasida raqobatni kuchaytirish, garovsiz kreditlash mexanizmlarini keng joriy etish hamda davlat tomonidan kafolat fondlarini tashkil etish muhim o'rin tutadi. Masalan, Janubiy Koreya, Polsha va Turkiya kabi davlatlarda kichik biznes uchun kafolat markazlari orqali 60–70 foizgacha bo'lgan kredit summalari davlat tomonidan kafolatlanadi. O'zbekiston sharoitida ham bunday mexanizmlarni bosqichma-bosqich joriy etish kichik tadbirkorlarning moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatini kengaytiradi.

Shuningdek, kreditlash samaradorligini oshirishda axborot texnologiyalarini keng joriy etish, ya'ni "raqamli kredit" tizimlarini shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Bunday tizimlar kredit arizalarini avtomatlashtirilgan tarzda tahlil qilish, qaror qabul qilish jarayonini tezlashtirish hamda inson omilini kamaytirish imkonini beradi. 2024-yilda O'zbekiston tijorat banklarining 60 foizi kreditlashning ayrim bosqichlarida raqamli platformalardan foydalangan bo'lsa, 2025-yilda bu ko'rsatkichni 85 foizga yetkazish rejalashtirilmoqda. Bu esa moliyaviy xizmatlar sifatini oshirish va korrupsiya xavfini kamaytirish uchun muhim qadam hisoblanadi.

Kredit siyosatining samaradorligi, shuningdek, ajratilgan mablag'larning iqtisodiyotda qanday natija berayotganiga ham bog'liqdir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kredit mablag'larini ishlab chiqarish, eksport, xizmat ko'rsatish va innovatsion faoliyatga yo'naltirish iqtisodiy o'sishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, tijorat banklarining kredit portfelida yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan loyihalarga ustuvorlik berish lozim. Bundan tashqari, kichik biznes kreditlarini monitoring qilish tizimini kuchaytirish orqali ajratilgan mablag'larning maqsadli ishlatilishini ta'minlash zarur.

Aholining moliyaviy inklyuziyasi darajasi ham kichik biznes rivojining muhim omilidir. 2024-yil holatiga ko'ra, O'zbekistonda moliyaviy xizmatlardan foydalanuvchi aholining ulushi 67 foizni tashkil etmoqda, bu esa 2020-yilga nisbatan 17 foiz punktga yuqoridir. Ammo ushbu ko'rsatkich qishloq joylarda 52 foizdan oshmayapti. Shu sababli, mikromoliyalashtirish tashkilotlari va notijorat kredit institutlari faoliyatini kengaytirish orqali aholining barcha qatlamlari uchun moliyaviy imkoniyatlarni tenglashtirish lozim.

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib aytish mumkinki, O'zbekiston sharoitida kichik biznesni samarali kreditlash tizimini yanada takomillashtirish iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, yangi ish o'rinlari yaratish va barqaror o'sish sur'atlarini ta'minlashda strategik ahamiyat kasb etadi. Shu bois, ushbu tadqiqot kichik biznes kreditlashining zamonaviy mexanizmlarini chuqur o'rganish, xalqaro

tajriba asosida milliy modelni taklif etish hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga yo'naltirilgan.

Xulosa

O'zbekistonda kichik biznesni kreditlash so'nggi yillarda sezilarli darajada rivojlandi. Tijorat banklari tomonidan ajratilayotgan kreditlar hajmi ortib, bu sektor iqtisodiyotdagi o'sishning muhim omiliga aylandi. Shu bilan birga, garov ta'minoti, yuqori foiz stavkalari va byurokratik to'siqlar kabi muammolar hali ham mavjud.

Kichik biznesni samarali kreditlash uchun kredit jarayonlarini raqamlashtirish, imtiyozli va garovsiz kredit turlarini kengaytirish, moliyaviy savodxonlikni oshirish hamda kredit risklarini kamaytirish zarur. Ushbu chora-tadbirlar kichik biznesning raqobatbardoshligini oshirib, mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Takliflar

1. Tijorat banklarida kichik biznes uchun **raqamli kredit platformalarini** keng joriy etish va kredit olish jarayonlarini to'liq onlayn shaklga o'tkazish.
2. **Garovsiz yoki kafolatli kreditlar** tizimini rivojlantirish, davlat kafolatlari va sug'urta mexanizmlarini kengaytirish.
3. **Foiz stavkalarini pasaytirish** maqsadida subsidiya va soliq imtiyozlari orqali banklar uchun rag'bat tizimini yaratish.
4. Kichik biznes subyektlari o'rtasida **moliyaviy savodxonlikni oshirish** bo'yicha o'quv dasturlari va treninglar tashkil etish.
5. Kredit ajratishda **sun'iy intellekt va reyting tizimlaridan** foydalanib, kredit risklarini kamaytirish.
6. **Hududiy mikromoliyaviy tashkilotlar** faoliyatini kengaytirish orqali qishloq joylardagi tadbirkorlarning moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatini yaxshilash.

7. Kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash uchun **maqsadli investitsiya fondlari** va imtiyozli kredit liniyalarini yaratish.

Bu takliflarni amaliyotga joriy etish kichik biznesning rivojlanishiga, bandlikni oshirishga va O‘zbekiston iqtisodiyotining barqaror o‘shishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Mirziyoyev Sh.M.** *Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi.* – Toshkent, 2022.

2. **Xasanov B.** *Kichik biznesni moliyaviy qo‘llab-quvvatlashning zamonaviy mexanizmlari.* – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2023.

3. **Karimova D.** *Bank tizimida kredit siyosatini takomillashtirish yo‘nalishlari.* – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti ilmiy jurnali, №4, 2023.

4. **Tursunov N.** *Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini kreditlashning iqtisodiy samaradorligi.* – Toshkent: Fan nashriyoti, 2022.

5. **Yusupov A.** *Tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirish va kredit tizimini rivojlantirish istiqbollari.* – Toshkent, 2024.

6. **Rahmonova M.** *O‘zbekistonda kichik biznesni rivojlantirishda banklarning roli.* – “Iqtisodiyot va moliya” jurnali, №2, 2023.

7. **O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki.** *O‘zbekiston Respublikasi bank tizimi faoliyati to‘g‘risida 2024-yilgi hisobot.* – Toshkent, 2025.

8. **O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi.** *Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ko‘rsatkichlari bo‘yicha statistik to‘plam.* – Toshkent, 2024.

9. **Jahon banki.** *Uzbekistan Economic Update: Strengthening the Private Sector.* – Washington, 2024.

10. **Xalqaro Valyuta Jamg‘armasi (IMF).** *Uzbekistan: Financial Sector Assessment Report.* – Washington, 2023.